

Nr 346.

Av herr **Englund**, *angående viss omläggning av det offentliga utredningsväsendet.*

Under de senaste åren har riksdagen, på universitetsberedningens och regeringens förslag, beslutit vittgående utvidgningar av den svenska forskningsorganisationen. Dessa utvidgningar avse emellertid i huvudsak forskning av sådan natur, att den blott i ringa mån och endast långsamt kan väntas främja ökad klarhet rörande de spörsmål, om vilka politiska eller livsåskådningsstrider stå inom det svenska folket. Det bör visserligen erkännas, att dagens politiska debatt fått viktiga bidrag och kan vänta ytterligare sådana bidrag från den ekonomiska och statistiska forskningen. Denna forskning har sålunda exempelvis skapat förutsättningarna för uppställande av en nationalbudget och väsentligt bidragit till utformningen av de begrepp, med vilka debatten om denna nationalbudget liksom den ekonomiska debatten över huvud rör sig. Den synes däremot inte ha lämnat något tillfredsställande bidrag till belysning av inflytandet av olikheter i företagsformen (ensam- eller familjeägd firma, aktiebolag med många, ständigt växlande delägare, konsumentkooperativ sammanslutning, kommunala eller statliga företag) på konsumtions- och produktionsinriktning, på produktmängd, på levnadsvillkor och trivsel i och utom arbetet, på statsstyrelsen. Statskunskapen, som har statsstyrelsen som sitt forskningsobjekt, synes icke heller från sina utgångspunkter ha inriktat sig på att klarlägga sistnämnda orsakssammanhang eller på någon systematisk redovisning av orsaksfaktorerna bakom karaktären av det ena eller andra statskicket. Systematiska undersökningar av medel att undanröja de brister, som prägla det demokratiska statsskicket, även där det är som bäst, synas vara sällsynta eller obefintliga. Värdelära och etik, inte bara den filosofiska utan också den teologiska, ha i vårt land fjärmat sig från varje kasuistik, som skulle kunna tillhandahålla nutida medborgare någon konkret levnadsvisdom. Den äldre teologiens kasuistiska roll synes numera ha övertagits av dags- och veckotidningarnas Helenor.

Allvarliga behov av ökad insikt på det ena eller andra av dessa kontroversiella områden eller strävanden till övertag i aktuell polemik föranleda ibland enskilda parter i dessa strider till åtgärder för faktisk eller föregiven utfyllnad av kunskapsluckorna. Dessa luckor medföra också, att så

gott som varje statlig kommitté med uppgift att föreslå reformer på ett dylikt kontroversiellt område tvingas att inleda sitt arbete med att konstituera sig som en forskningsinstans. Någon gång kan i denna ordning skapas ny, värdefull insikt — befolkningskommissionen ger ett exempel. I allmänhet bli emellertid av skäl, som inte här skola redovisas, sådana tillfälliga statliga kommittéer mycket bristfälliga forskningsorgan. Och även en förnämlig prestation av detta slag blir gärna en isolerad, efter hand bortglömd kunskapsö i den offentliga polemikens stormande hav. Forskning i ett tillfälligt kommittésammanhang är därtill dyrbar och långsam.

Dessa brister ha icke helt undgått uppmärksamhet. I ett betänkande 1946 föreslog en särskild utredningsman, borgmästare Rosander, ett särskilt organ inom Kungl. Maj:ts kansli för biträde med planläggning av olika kommittéers arbete. Förslaget har hittills icke föranlett någon åtgärd. Trycksakskommittén har emellertid i ett nyligen avgivet, ännu icke tryckt betänkande varit inne på samma spörsmål. Ett dylikt organ skulle kunna öka tryggheten för att kommittéundersökningar tillgodose vissa logiska, statistiska och andra metodiska krav, vilka äro väsentliga för värdet av undersökningar på hithörande områden men som ofta eftersättas. Det föreligger emellertid skäl att överväga åtgärder, som sträcka sig utöver ett sådant allmänmetodiskt biträde vid planläggningen och genomförandet av olika kommittéers uppdrag. Till några kontroversiella spörsmål återvänder det statliga utredningsbehovet, som erfarenheten visar, gång på gång. Under det nyss ändade halvseklet ha sålunda ett tjog kommittéer sysslat med en eller annan sida av alkoholproblemet.

Från varje annan utgångspunkt än en till äventyrs förefintlig önskan om fortsatt oklarhet vore det av värde, om staten i dylika fall i stället för att lita till en följd av kommittéer, vilka inte alltid äro ägnade för forskning och som i varje fall i regel måste ägna avsevärd tid åt att lära sig frågan, hade tillgång till en varaktig forskningsorganisation med tillgång till aktuellt inhemskt och utländskt kunskapsstoff. Ett nu omstritt spörsmål, som synes ägnat att utgöra föremål för sådan fortlöpande undersökning, utgör spörsmålet om de äganderättsformer, den konkurrensutformning och den företagsstorlek, som kunna väntas ge den ur olika synpunkter mest tillfredsställande företagsformen. Ett annat utgör verkningarna i olika hänseenden av den ena eller andra avvägningen av inkomstskatter, konsumtionsskatter och understöd till vissa medborgargrupper i inkomstpyramidens botten. Ett tredje de med varandra nära sammanvävda freds-, försvars- och utrikespolitiska frågorna. Ett fjärde uppfostringsfrågorna vare sig dessa avse normal eller missanpassad ungdom. Ett femte alkoholfrågan.

Det finns skäl att anta, att ett dylikt utbyte av statens i tillfälliga kommittéer bedrivna utredningsverksamhet på det ena eller andra av dessa områden mot en varaktig forskningsinstitution, därest den ges en ändamåls-

enlig utformning, skulle ge ett överlägset resultat. Säkert vore det förfelat att uppbygga en sådan forskningsorganisation efter vanliga akademiska mönstret. Det är nämligen angeläget, att de kontroversiella frågorna ständigt hållas i sikte och inte tillåtas glida ur synfältet för att ersättas med frågeställningar, vilka icke möjliggöra några av de åtrådda forskningsresultaten: att helt eller till en del undanröja de meningsmotsättningar, som föreligga i utgångsläget, eller att i annan ordning bringa ökad klarhet i de omstridda frågorna. Det är därför ett oeftergivligt villkor för en dylik forskningsorganisation, att den skapar en planmässig samverkan mellan forskare, som i utgångsläget omfatta motsatta meningar. På ett område, där motsättningar föreligga, om de också icke äro så djupgående eller avse ett så centralt spörsmål, att det funnits skäl att utnyttja det i ovanstående exemplifikation, nämligen trafiksäkerheten, ha statsmyndigheterna redan tillsatt ett sådant organ, trafiksäkerhetsrådet. Det saknar visserligen ännu utbyggd forskningsorganisation men ger likväl i sin sammansättning viss antydning om de riktlinjer, efter vilka en lösning av organisationsproblemet i hithörande fall bör sökas.

Utöver den sålunda angivna uppgiften att trygga samverkan i forskning under lika villkor för olika meningar kräver utbyggnaden av en sådan organisation ett övervägande av samordningen av arbetet inom det varaktiga utredningsorganet och de tillfälliga kommittéer, som fortsättningsvis kunna visas vara behövlige för utredning av mera speciella spörsmål inom det större, mera principiella området.

Med hänvisning till ovanstående får jag hemställa,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att omlägga det offentliga utredningsväsendet i den riktning som ovan angivits.

Stockholm den 26 januari 1950.

Erik Englund.